

ICOMOS HÍRADÓ

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

30. évfolyam --4. szám

2022. augusztus hó

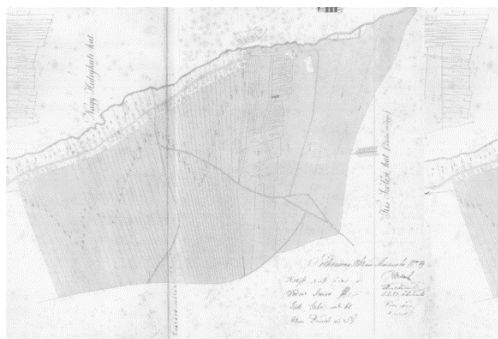
A TARTALOMBÓL

**Az UNESCO Világörökségi Egyezmény 50 éve
Konferencia - Krakó 2022. június 8-10.**

**52. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem
Síkfőkút, 2022. június 23-28**

**Szabó népi építészeti felméréstábor – Hidegkút
2022. július 4-8. - Beszámoló**

Felhívás a 2023-as tagdíj rendezésére

A Múltját őrző ház pályázat 2022. értékelése

Közelgő, előjegyezhető események és konferenciák

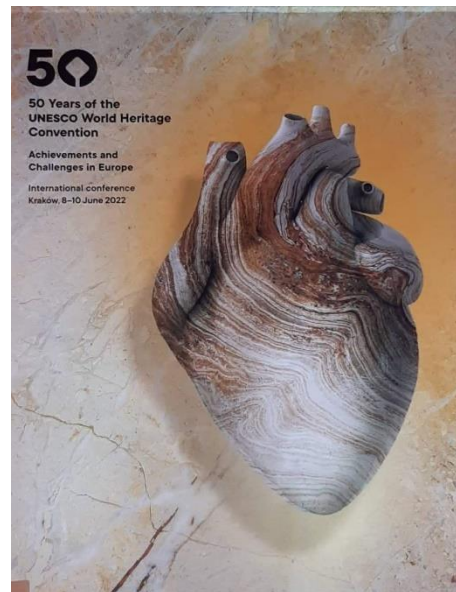
Az UNESCO Világörökségi Egyezmény 50 éve. Eredmények és kihívások Európában.

Nemzetközi Konferencia, Krakó, 2022. június 8-10.

2022-ben ünnepeljük az UNESCO világörökségi egyezmény megalkotásának 50. évfordulóját. Számos kiadvány és hazai (például az [ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság XXXII. éves rendes közgyűlésének szakmai délutánja](#)), illetve [nemzetközi rendezvény](#) foglalkozott az eltelt fél évszázaddal. Kritikák, és elismerések, a múlt alapján jövőbeli feladatok megfogalmazása egyaránt jellemzi ezeket az alkalmakat. Nem volt ez másképpen Krakóban sem, ahol június 8. és 10. között rendeztek meg egy nagyszabású konferenciát. Az [előadók](#) között fiatal kutatók, PhD hallgatók épp úgy előfordultak, mint olyanok, akiknek személyes tapasztalata és tudása, ha nem is a teljes, vizsgált ötven évet, de annak meghatározó hányadát fogta át. Ilyen volt például Mechtild Rössler, aki előadásában az UNESCO világörökségi szervezeténél eltöltött több mint három évtizedes munkájának tapasztalatairól beszélt. Minden előadás, melyet az érdeklődők online is nyomon követhettek élő közvetítés formájában, nagy tudásalapra épült, és bővelkedett humorban és személyes tapasztalatokban egyaránt. A [gazdag szakmai program](#)on kívül a résztvevőknek volt lehetősége kötetlen beszélgetésre is a kávészünetek és közös ebédek mellett esti rendezvényeken is. Minderre azért is volt nagy szükség, mert más intenzív tudományos tanácskozásokhoz hasonlóan, ezalkalommal is sajnálatosan kevés idő jutott egy-egy előadás közös megvitatására.

Az esemény köszöntőkkel kezdődött, melyet a fogadó intézmény, a Nemzetközi Kulturális Intézet, (Agata Wąsowska-Pawlik), a Kulturális és Nemzeti Örökség Minisztérium (Piotr Gliński), a város (Bogusław Kośmider) és a társszervezők: az ICOMOS (Teresa Patrício), valamint az ICOMOS Lengyel Nemzeti Bizottság (Bogusław Szmygin) képviselői mondtak el. Már ezekben a bevezető gondolatokban megfogalmazódtak a következő két nap vitaindító kérdései. Az ICOMOS elnökszonya például kiemelte [a fejlesztések és az örökség](#), illetve a világörökségi helyszínek kapcsolatát, míg Bogusław Szmygin, az ICOMOS Lengyel Nemzeti Bizottság, valamint az ICOMOS, a konzerválás elméletével és filozófiájával foglalkozó nemzetközi tudományos bizottságának elnöke a jövőre vonatkozó irányokra kérdezett rá (például mi tesz/mi fog tenni valamit világörökséggé, vagy még mindig csak egyetlen világörökségi listáról beszélhetünk?). Kiemelte, hogy míg az ellenőrző (monitoring) rendszer hatékony, az önértékelési beszámolók hiányoznak.

Az első szekciónak szomorú apropója az ukrán háború volt. A konferencia idején zajló háború a politikai és szociális szervezetek mellett a műemlék- és örökségvédelem nemzetközi szervezeteit és egyéni képviselőit is mozgósította. Ehhez kapcsolódóan az előadók az örökségi helyszíneket, azok megvédhetőségét, illetve dokumentálását ismertették. A közönség megismerhette Ukrajna veszteségét rögzítő és folyamatosan frissülő listát. A konferencia idején a lista mintegy 400 elemet tartalmazott a régészeti példák nélkül, melynek közel egy harmada görög ortodox templom. Hasonló lista készült a szellemi örökség elemeiről is. A szekció előadói kiemelték a korábbi tapasztalatok felhasználását a két- és többoldalú együttműködés jelentőségét (például Ukrajna, Lengyelország és Litvánia kapcsolatát), valamint a nemzetközi támogatást az értékek (úgy, mint az ukrán múzeumi gyűjtemények) digitalizációja terén. A házigazda Lengyelország meghatározó segítségnyújtása mellett említésre került a 2018-as [varsói ajánlás](#) is a kulturális örökség helyreállításáról és rekonstrukciójáról (az ajánlás fordítását a [cikkel](#) együtt közöljük). A rekonstrukciók kortárs társadalmi vagy ideológiai (ki)használásának lehetősége, illetve veszélye mellett az előadók (mások mellett Katarzyna Zalasínska) felhívták a figyelmet az esetleges párhuzamok lehetőségére is a második világháború utáni újjáépítések

társadalmi, gazdasági hatásaival és a jelenlegi, illetve jövőbeli lehetőségekkel kapcsolatban. A bevezető szekcióban Bogusław Szmygin által megfogalmazott kérdésekre már ekkor hangzottak el válaszok, amikor Mykola Bezv a veszélyeztetett világörökségi lista mellett javaslatot (sajnálatos igényt) fogalmazott meg a megszállás alatt lévő világörökségi helyszínek listájának megalkotására. Hiszen egy ilyen összeírás más okból és következmények mellett kerülne kialakításra, és eltérő "orvoslási" lehetőségei lennének a jelenlegi veszélyeztetett listához képest. Például a dokumentáció jelentősége és a prevenció oktatása az adott helyszín helyi szakembereinek, valamint az autentikus helyreállításról szóló képzés ezeknél a javasolt listán szereplő elemeknél elengedhetetlenek tekinthető. Michał Krasucki kiemelte, hogy a legnagyobb hiány emberi erőforrásból van, hiszen az örökség értékek védelme különösen ilyen körülmények mellett messze nem a legfontosabb feladatok közt szerepel. A tapasztalatok szerint a helyszínen dolgozó kollégák feladatai elsősorban a dokumentálás, a 3D szkennelés, a megőrzés és védelem, a rekonstrukció irányítása, illetve az állandó egyeztetések. A praktikus és jövőbeli tervek mellett a szolidaritás és az UNESCO Világörökségi Egyezmény elveinek figyelembevételével az a vélemény is elhangzott néhány előadótól (például Natalia Moussienkotól), hogy a következő UNESCO világörökségi szekció helyszínének korábban kijelölt oroszországi Kazant módosítani, illetve bojkottálni kellene. Paolo Del Bianco, a LifeBeyondTourism vezetője kiemelte az örökség – utazás, illetve turizmus béke kialakításában és megtartásában betöltött szerepét. Hiszen más kultúrák értékeinek megismerésével, az elfogadás és a dialógus segíthető elő, mely a hosszútávú békés együttélés záloga is. Az előadás mindenképpen a turizmus jól ismert és sokat tárgyalt a műemlékeket és akár a helyi közösségek mindennapjait is befolyásoló negatív hatása helyett azok hosszú távú pozitív következményeire hívta fel a figyelmet.

A következő tematikus egység címe a világörökségi egyezmény európai eredményei és tapasztalatai. Az első előadó Mechtild Rössler volt, aki előadásában a régóta fennálló nehézségeket komplexen tárgyalta. Például a világörökségi listán megfigyelhető uralkodó európai jelenlétről kiemelte, hogy egy részről számos külső körülmény igazolhatja mindezt (úgy mint ezeknél az országoknál kezdetektől teljesültek az alapvető – például jogi – feltételek, mellyel korán ratifikálásra kerülhetett az egyezmény), másrészről létezik egy olyan rendelet, mely felszólítja a részes államokat a túlzott önreprezentáció megfékezésére, de ezt néhányan (például öt éppen európai részes állam, akik közül kettő már el is veszített világörökségi címet) nem veszik figyelembe. Rössler asszony arra a kevésbé ismert aspektusra is felhívta a figyelmet, hogy a várományosi lista nemcsak a részes államok felkészülésére szolgál, de alapot biztosít a világörökségi központnak is, hogy fejlessze és revidálja a működését. Maga, a sokszor elhúzódo felterjesztési folyamat pedig teret és időt biztosít, hogy a részes államok integrálják az elmaradt rendeleteket és irányelveket, valamint, hogy nemzetközi együttműködések alakítsanak ki a folyamat közben. Mások mellett felhívta a figyelmet az egyre összetettebb feladatok és a változó világörökségi helyszínek jellemzői miatt is, a specializált fókuszcsoporthoz megbeszélésekre, valamint az érintett szereplők minden szintjének, például a helyszíni örökségkezelők (site manager) bevonására. Az örökséggel kapcsolatos "formalizált" dokumentumok széleskörű és igen eltérő felhasználásáról és alkalmazásáról is szó esett. Hiszen a 2011-es történelmi városi tájról szóló UNESCO ajánlást, amelyet a 2005-ös [Bécsi Memorandum](#) javaslatai alapján dolgoztak ki, a világörökségi helyszíneken kívül is alkalmazták már, míg a fenntartható fejlődés és a világörökségi példák kapcsolatáról szóló dokumentumokhoz szinte alig tudunk jó példát kapcsolni. Rössler asszony előadásában foglalkozott a veszélyeztetett világörökség lista komplexitásával is, hiszen nagyon eltérő okok miatt kerülhetnek fel helyszínek (például természeti katasztrófa, háború, rossz (város)rendezési terv). Hasonlóan eltérő módon értelmezik, használják fel a listára kerülést az egyes államok. Van olyan részes állam, aki maga kezdeményezi azt, hiszen így támogatást remél, valamint a probléma jelentőségének hangsúlyozását látja megvalósíthatónak, míg mások gazdasági veszélyt látnak benne, például a turizmus csökkenése miatt. Előadását mindenképpen pozitív üzenettel zárta a világörökségi egyezménynek számtalan előnyös következményét felsorolva például munkahelyteremtés, civil szféra aktivizálása helyi szinten; szakmai szinten a hatásos ellenőrző (monitoring) rendszer, a konzerválási standardok és örökség interpretációk megteremtése, nemzetközileg pedig a világszintű rendeletek és a határokon és nemzeteken átnyúló

együttműködések emelte ki. Az UNESCO világörökség nemzeti bizottságainak vezetőit is meghallgathatták a konferencia résztvevői, természetesen aktuális témák kapcsán (is). Megismerhette a közönség az Egyesült Királyság világörökségi helyszíneinek sokszínűségét, a szűk személyi állományt (7 fő), valamint a jelentős számú (80) egyéb kapcsolódó szervezettel történő együttműködést is. Egyfajta történeti áttekintés keretében került bemutatásra a sikeres világörökségi felterjesztések, a helyi támogatási, valamint irányítási kontextus összefüggései. Liverpool elvesztett világörökségi státuszának okaiként a helyi vezető, Chris Blandford, mások mellett a terület szétaprózódó felhasználását, a konzervátorok és fejlesztők között lévő kommunikációs hiányt, a lassú jogi döntéshozatalt és megvalósítást, valamint a helyi közösség kicserélődését nevezte meg. Az előadó beszélt a jelenlegi feladatokról és a jövőbeli tervekről, a COVID hatásáról, a szükséges jogi módosításokról, a listáról való levétel, illetve más veszélyeztetett példák (mint Stonehenge) kezeléséről, illetve a lecsökkent/módosult támogatásról és az Európai Unióból való kilépés közvetlen, örökségi helyszínekre, azok védelmére és kezelésére gyakorolt hatásairól. Egy másik esettanulmány a Loire-menti kastélyok példáján keresztül mutatott rá az eltelt 50 év változásainak számos fontos aspektusára. Szó volt a kultúrtájról, amely még mindig "csak" mintegy harminc éve elfogadott örökségtípus, mely például összetettsége miatt (természeti és kulturális értékek együttese, egymásra-hatása) újfajta védelmet, használatot és kezelési tervet kíván. Emellett az elmúlt évtized(ek)ben kialakult új szempontrendszerek, mint a fenntartható fejlődés, a helyiek bevonása, a szellemi örökség vagy az ökológiai állandóság (konzisztencia) szintén változásokat eredményeztek az örökségkezelésben. A kultúrtáj esetén a kezelési terv egy közös referenciarendszerként kell, hogy szolgálja egy megosztott kezelési folyamat minden elemét (ami lássuk be mindenképpen eltérő, de a többi kezelési terv megvalósításához képest nem nehezebb feladat). A(z itáliai) Velencét tárgyaló előadás jó példája volt annak, hogy "egyetlen város" védelme is ugyanolyan összetett kihívások mentén történik, mint egy kultúrtáj esetén. Itt is számtalan közösség, érdek és értelmezés figyelembevételére van szükség. A (fenntartható) fejlődés és változás elemi része minden élő közösségnek és helyszíneknek, így az ehhez kapcsolódó feladatok szintén megjelentek az előadásban. (Csak érintőlegesen, de szükséges megjegyezni, hogy a "nem-élő," például régészeti helyszínek ugyanúgy ki vannak téve kortárs kihívásoknak úgy, mint a klímaváltozásnak, vagy a hatékony reprezentáció, a pozitív társadalmi értékelés szükségének.) Katia Basili elmondta, hogy a helyszín nemzetközi elismerése a különböző érintett csoportok közti összetartó erő záloga, ezért is különösen fontos számukra a különböző elvárások (például EU és UNESCO) összehangolása és minden aktuális rendelet beépítése mindennapi működésükbe és szabályzataikba. Velence veszélyeztetett listára kerülése hozzájárult a már meglévő/ismert problémák kezelésének elindításához. Figyelemfelkeltő és együttműködésre készítő hatása volt ahhoz, hogy a terület kiemelkedő egyetemes értéke helyi és nemzeti szinten is részévé váljon a jogi döntéshozásnak és szövegezésnek. A turizmus, lakhatás és környezeti problémahármas (mint legégetőbb gondok) mellett természetesen a 2019-es árvíz és a COVID világjárvány is hozzájárult, hogy remélhetőleg a megfelelő jövő felé haladjon a város. Ezt követte az első nap utolsó szekciója, mely az európai világörökségi városok és falvak tapasztalataira és problémáira koncentrált négy esettanulmány és egy vitaindító előadás segítségével. Mathias Ripp, ahogy előadásának címe is jelezte, a világörökségi helyszínek adaptálhatóságáról beszélt kortárs problémák és helyzetek kapcsán. Előadásában a turizmus károsító hatásainak, a klímaváltozás következményeinek ellensúlyozására, valamint a fenntartható fejlődés megvalósítására keresett világörökségi helyszíni példákat. Ez alapján kiemelt néhány esettanulmányt (például Dubrovnik maximalizált turistabefogadását), rendeleti irányelveket (mint holisztikus integrált, multidiszciplináris megközelítésen alapuló módszert) és személyi/hivatásbeli javaslatot (a helyszíni örökségkezelő tudásának, feladatainak és lehetőségeinek kibővítésével). Ez a jelen közösségre koncentrált megközelítés tartalmas vitát generált a szekció végén tartott kérdés-válasz részben, amikor számos (Fejérdy Tamás kifejezésével élve) "konzervatív konzervátor" hangsúlyozta, hogy a szakma (műemlékvédelem) főfeladata a műemlékek védelme. Véleményük szerint nem a műemlékeket, illetve a világörökségi helyszínné lett műemlékeket kell adaptálni, hanem a közösségeknek kell alkalmazkodnia a megváltozott körülményekhez. Természetesen a két végletes vélemény ütköztetése során a résztvevők

találtak közös pontokat, hisz a világörökségi helyszínek kezelője, illetve a műemlékes szakember is a jövő (emberi közössége) számára védi, kezeli a műemléket, így a közösségi érdek valahol megjelenik mindkét álláspontban. A szekció esettanulmányai számos általános kihívásra hívták fel a figyelmet. Thessaloniki példájával Dimitrios Zygomas hangsúlyozta, hogy a védettség megszerzése óta eltelt időben nemcsak a változó elvárásoknak kell megfelelni, hanem választ kell találni a módosuló megítélésekre is. A Bambergről szóló előadásában Patricia Alberth rámutatott, hogy "egyetlen világörökségi címben" akár látszólag nagyon eltérő értékek (középkori városszerkezet, barokk épületek, városi közösségi kertészkedés gyakorlata stb.) különböző támogatási és kezelési kihívásaira is választ kell találni. Gediminas Rutkauskas Vilniusról szóló előadása példát adott a világörökségi cím kapcsán kiüresedő városi térre adható válaszra. Az 1994-es sikeres felterjesztés után, a vilniusi szakemberek szinte elsőként a köztér revitalizációjára fordítottak figyelmet, hogy a helyi közösség részvételét és helyben maradását tudják biztosítani. Lúbia Pinčíková és Anna Tuhárska Szlovákia három világörökségi városát elemezte. A politikai rendszerváltozás megváltoztatta a tulajdonviszonyrendszert és a támogatások nagyarányú csökkenésével járt együtt. Emellett egy "új" ország intézményrendszerét és szakértő állományát is újjá/meg kellett szervezni. A "fiatal" ország kiemelt érdeke volt értékeinek nemzetközi elismertetése, és gazdaságának biztosítása a turizmuson keresztül is.

A konferencia második napjának reggelén a résztvevők megismerkedhettek Krakkó rendezési tervével és új céljaival mások mellett a város főpolgármesterétől, majd Crespi d'Adda városát, egy Milánó és Bergamo közötti kis ipari dolgozói telepet, mutatott be Giorgio Ravasio. Ez az esettanulmány kiemelte, hogy nem elég az épület(ek), a helyszín sikeresen gyors védetté nyilvánítása, de az üzemeltető megszűnésével az emberek helyszínen tartása, a közösség megtartása ugyanolyan nélkülözhetetlen eleme az örökségvédelemnek és -kezelésnek. Ez a világörökségi helyszín egy alulról jövő kezdeményezés, és sok vonatkozásban máig is helyi kezelésben lévő örökségmenedzsmentnek tekinthető. Az érdekes és csodálatos képekkel illusztrált előadással vehette kezdetét a második napra tervezett szekciók sora, amely a világörökségi lista trendek és akadályok az egyezmény alkalmazásának módosulásai című egységgel indult.

Három előadás és Michael Turner szekciónyitó előadásából állt ez az egység. Michael Turner rávilágított a digitalizáció fontosságára az élet minden területén. Számos (világörökségi és annak kontextusát adó) példával támasztotta alá, hogy a meghatározó betűk sorában, úgy, mint P (people, protection) és C (community, conservation) a D-t (digitalization) is fel kell vennünk, nemcsak a fenntartható fejlődésre vonatkozó, elérendő célok kapcsán. Ezután a spanyol ICOMOS képviselőinek előadása következett. Mónica Luengo és Celia Martínez Yáñez öniróniával utaltak vissza Rössler asszony gondolataira, hiszen Spanyolország egyike annak az öt részesállamnak, amely felszólítás ellenére sem racionalizálja a felterjesztéseinek számát. Az előadás egy nemrégiben végrehajtott országos felmérés első kiértékelését tartalmazta, így számos statisztikát, országos szintű világörökségi kategorizációs lehetőséget hallgathatott meg a közönség. Bár az értékelés még nem zárult le, a vizsgálatot végzők a világörökségi helyszínek kezelésével és az arra vonatkozó tudással kapcsolatban azonosítottak hiányosságokat. Oshrat Wolfling-Assa prezentációjának középpontjában [a több országot összekapcsoló, sorozathelyszín felterjesztések](#) álltak. A helyszíni kutatásra és világörökségi dokumentumok elemzésére alapuló vizsgálat rávilágított, hogy ez a felterjesztés előnyös a részes államok számára annak "könnyű" megvalósítása, és az egyéni világörökségi helyszínek számának tehermentesítése miatt. Mindemellett a több helyszínes felterjesztést támogatta is a Világörökségi Bizottság, azonban számos rejtett ellentmondást is magában foglalhat ez a forma. Hiszen azonos értelmezés (interpretáció) alá kerülhetnek akár területileg, akár értékeiben igen eltérő helyszínek, így a helyi értékek háttérbe szorulnak "gyarmattá" válhatnak, illetve bár az egyes helyszínek önmagukban nem feltétlenül képviselnek kiemelkedő egyetemes értéket, mégis világörökségi helyszíneként tartják őket számon. A több országot összekapcsoló sorozathelyszínes világörökségi példák (mint a Selyemút vagy a bibliai helyszínek) eltérő turizmust generálhatnak, ami újfajta kihívásokat és eddig fel nem tárt lehetőségeket is magukban foglalnak. Az első kávészünet előtti utolsó előadás egy másik "speciális" világörökségtípust vett górcső alá, a kultúrtájat. David Jacques a fogalom elemeinek különbségeit emelte ki, hiszen a kulturális javak tartalmazhatnak moralitást, míg a

táj aspektusába általában nincs etikai vagy meggyőződéshez kapcsolódó érték. Az előadó kritika alá vonta az eleve adott, belső, például esztétikai érték kategóriáját, hiszen minden értékelés az embertől indul ki, és így szubjektív.

A konferencia negyedik szekciója a nemzeti szintű örökségkezelési gyakorlatokat vetette össze a nemzetközi (UNESCO világörökségi dokumentumok) szemléletével. A fő előadó, Bogusław Szmygin, kiemelte, hogy a világörökségi rendszer magas színvonalú szakmai munka eredménye, mely egy igen magas szintű, mások mellett összehasonlító elemzést használó, ellenőrző és védő rendszerműködést dolgozott ki. Ugyanakkor probléma, hogy az elvárásként megfogalmazott hitelesség (autentikusság) és sértetlenség (integritás) formális mondatokban tárgyiasult. Szmygin azonosította azokat az előnyöket, melyek a világörökségi rendszer és módszereinek (például a kezelési terv, a buffer zóna, a rendszeres ellenőrzés (monitoring), valamint a hatásvizsgálat) nemzeti szintű alkalmazása eredményezhet. Ilyen például az elérhetőség - védelem – használat hármásának relációja és az elemzés ellenőrzésén alapuló, rendszeres módszer, melyek egyaránt a változtatás lehetőségét is magukban foglalják. Majd hozzátette, hogy az alkalmazás hiánya mögött sok esetben jogi háttér, gazdasági vagy egyéb indokok állhatnak. Bár minden részes állam saját tempójában alkalmazza nemzeti szintre a nemzetközi elveket, a világörökségi rendszer folyamatos és következetes átültetésével a legjobb minőségű és legaktuálisabb eredmények, irányok, módszerek vehetők át és érhetőek el. Az első nemzeti példát, a belgát, Anne Mie Draye ismertette. Kiemelte az ország egyes tartományaiban létező, részben különböző védőintézkedéseket és jogi háttereket, melyek a nemzeti vagy akár az egyedi esetekhez képest is különböző módszereket és eljárásokat eredményezhetnek. Harlov-Csortán Melinda előadásában röviden ismertette az új fogalom (örökség) magyarországi megjelenését az érintett tudományágakban, a törvényekben és az intézmények neveiben. Bemutatta a kifejezés megjelenésével egyidőben történt intézményi változások hatását kiemelve a néprajziból szellemi örökségvédő szervezetek másokkal összehasonlított sikerességét. Hangsúlyozta, hogy a magyarországi helyzetben nem újabb feladatokkal kellene terhelni a szakembereket, hanem új, az örökségkezelés feladatára felkészített és fókuszáló szakemberekre lenne szükséges, hogy a már meglévő szakemberek tudását és munkáját kiegészítve valósulhasson meg a műemlékvédelem mellett és nem helyett az örökségkezelés. Az ebédszünet előtti utolsó előadó Észtország és Norvégia példáját ismertette a hallgatóságnak. Ave Paulus kihangsúlyozta a helyi közösségek sokaságát és az ehhez képest szerény számú munkatárslétszámot. Kiemelte, hogy a fejlődés és a hagyományok használata egyszerre és folyamatosan kell, hogy megvalósuljon, amit a helyi hagyományos építészeti módszerek és a fejlesztések kapcsolatán keresztül ismertetett. Esettanulmánya helyszínén az autentikus módszerek megtartását állami szinten ellenőrzik.

Az ötödik szekció nyitóelőadását Jean-Louis Luxen tartotta. Történeti áttekintése során találóan úgy fogalmazott, hogy a világörökségi listát mára egy veszélyeztetett szellemi örökségnek kell tekintenünk. Elemezte az évek folyamán kialakult 4+1 C jelentését és alkalmazásának fontosságát. Néhány előadóval ellentétben Luxen a már elfogadott karták, rendeletek és indítványok megfelelő alkalmazását tartja fontosnak a változtatás vagy új megteremtése előtt (részben amiatt, mert számos egyéb elvárás például EU rendeletek amúgyis terhelik az egyes helyszíneket és kezelőiket). Felhívta a figyelmet a társadalmi és pénzügyi különbségekre és az emlékhelyek egyre növekvő társadalmi jelentőségére. Paolo Salonia előadásában az 1972-es egyezmény szerepét vizsgálta a 21. században, különös tekintettel a 2030-ra elérendő fenntartható fejlődési célok megvalósítása keretében. Kimutatta azokat a (látszólagos) nehézségeket, melyek a fejlesztési modellek és az egyezmény elvei között azonosíthatóak. Iva Žunjić előadásának középpontjában a kiemelkedő egyetemes érték és az egyenlő megjelenítés (reprezentáció) közti ellentétes célok bemutatása állt. Rámutatott arra, hogy a világörökségi bizottság és a tanácsadó testületei különböző módon értelmezik a kiemelkedő egyetemes értéket, nem azonos, illetve nem elegendő információval rendelkeznek döntés-, illetve javaslatokhoz.

Az utolsó szekció a visegrádi országokra koncentrált és Fejérdy Tamás vitaindító előadásával kezdődött. Fejérdy Tamás vázlatosan ismertette a négy visegrádi állam egyezményhez való csatlakozásának történetét és kihívásait, valamint a régió kontextusát mutatta be az egyezmény és a szervezet dokumentumainak függvényében. Kiemelte, hogy a világörökségi listát és elemeit az örökség

laboratóriumának kell tekinteni, ennek megfelelően maga is egy formálódó rendszer, aminek jelenlegi állapota (elvei és elvárásai) egy folyamat részeként (kísérletek által (?)) jött létre. A világörökségi bizottság és tanácsadó szervezeteinek legnagyobb hatása a régióra az volt és ma is az, hogy teret és lehetőséget biztosít a mindenkori szakembereknek a közös munkára, együttműködésre a változó hazai rendszerek és lehetőségek mellett. Fejérdy külön kiemelte a házigazda intézmény, az ICC szerepét mindebben. Számos évtizede már töretlenül és változatos formákban (rendezvények, találkozók, képzések, kiadványok, kiállítások stb.) biztosít fórumot arra, hogy az azonos jellemzőket, kihívásokat felismerni és megérteni lehessen, mely a hosszantartó együttműködés zálogát adja. A hivatalos rendezvény egy kerekasztal-beszélgetéssel zárult, mely aztán a közönség bevonásával közös gondolatcserével fejeződött be. A kerekasztal beszélgetés apropója egy elkészült [jelentés](#) a kulturális örökségvédelemről és kezelésről a V4 országokban. Először az egyes országok elmúlt harminc évének legpozitívabb és legnegatívabb tapasztalatáról kérdezték a kerekasztal résztvevőit (Lubica Pinčiková, Fejérdy Tamás, Martin Horáček, Jacek Purchla). A résztvevők kiemelték a politikai rendszerváltozás műemlékekre, intézményekre gyakorolt hatását, és eredményként értékelték, amennyiben van, helyi, alulról jövő támogatást és figyelmet; az ellenőrző folyamatok fejlődését; és szintén, ha van, azokat a delegált támogatásokat, melyek a kulturális örökséget is érintik. A második kérdés az EU csatlakozás hatására vonatkozott kiemelten az együttműködések és az örökségkezelés területén. A kerekasztal tagjai kiemelték, hogy a személyes és szakmai kapcsolatok nem változtak, már az EU csatlakozás előtt is megvoltak mindezek, inkább a körülmények (szomszédos országok, határok stb.) változtak. A jövőbeni közös munkát, a közös jellemzők vizsgálatát és a meglévő értékek védelmét azonosították a megkérdozettek céljakként. Konklúzióként megfogalmazták, hogy bár a V4 egy politikai konstrukció, aminek vannak különböző fázisai, a megismert és megértett értékek elismerése és kutatása kell, hogy a jövőbeli cél maradjon.

Az áttekintés is jól mutatja, hogy ez a csupán két nap milyen intenzív és sokszínű programot nyújtott. Az esettanulmányok, nemzeti áttekintések, valamint az inkább elméleti előadások egyaránt tartalmaztak aktualitásokat, új eredményeket, és sok esetben ellentétes gondolatokat. Ha vázlatosan összefoglaljuk a főelőadók egy-egy gondolatát, jól láthatjuk, hogy a világörökségi bizottság és kapcsolódó szervezeteinek elmúlt ötven éve sok eredményt tud felmutatni (a felterjesztés és az elhúzó folyamatok a felkészítésre is lehetőséget adnak - Rössler, a világörökségi elvek naprakész alkalmazása nemzeti szinten a lehető legjobb elérhető megoldásokhoz vezet - Szmygin), azonban szükséges a vizsgálata (a világörökségi lista = veszélyeztetett szellemi örökség - Luxen, illetve laboratórium - Fejérdy), mert számos kihívással kell szembenézni (a digitalizáció fontossága nemcsak vészhelyzet esetén - Turner, az örökség = a közösség - Ripp). A Nemzetközi Kulturális Intézet, mint oly sok éve már ezzel a rendezvénnyel is teret és útravalót biztosított az érdeklődőknek.

Harlov-Csortán Melinda

VARSÓI AJÁNLÁS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG HELYREÁLLÍTÁSRÓL ÉS REKONSTRUKCIÓJÁRÓL

1. Mi, több mint 30 ország 200 résztvevője, akik a világ különböző régióit képviselik, beleértve lengyelországi intézményeket, a Global Alliance for Urban Crises-t, az ICOMOS-t, az ICCROM-ot, a Világbankot, az UNISDR-t és az UNESCO-t, a Varsói Királyi Kastélyban összegyűlve "A világörökség helyreállításának kihívásai" című nemzetközi újjáépítési konferencia (2018. május 6–8.) alkalmából, szeretnénk kifejezni köszönetünket és elismerésünket a lengyel hatóságoknak és Varsó városának a nagylelkű vendégszeretetért és szellemi vezetésért, amellyel fórumot biztosítottak ahhoz, hogy a Világörökségi Bizottság 2017 júliusában Krakkóban elfogadott 41 COM 7. határozata értelmében megvitassuk a világörökségi javak kapcsán a fegyveres konfliktusok vagy természeti katasztrófák után szükséges helyreállítási és rekonstrukciós elveket.
2. **Elismeréssel adózva Varsó városának, ahol a konferencia zajlott, s amely tanácskozásunk legrelevánsabb és leginspirálóbb helyszíne**, tekintettel a második világháború alatt elszenvedett szándékos pusztítás tragédiájára és történelmi központjának ezt követő példaértékű újjáépítésére, bizonyítékként a lengyel nép lelki erejének és rendíthetetlen elkötelezettségének, hogy visszaállítsa kulturális identitásának egyik jelképét, amely a "Varsói Történelmi Központnak" a Világörökségi Listára való 1980-as felvétele, valamint 2011-ben a "Varsói Újjáépítési Hivatal Archívumának" (BOS Archívum) az UNESCO Világemlékezet Nyilvántartásába való felvétele révén nyert elismerést.
3. **Növekvő aggodalommal figyelve**, hogy fegyveres konfliktusok és katasztrófák fontos kulturális és természeti örökségi helyekre, köztük világörökségi javakra növekvő hatást gyakorolnak, ami az elmúlt években a második világháborúhoz hasonló mértékű, széles körű pusztulást eredményezett kiemelten a történelmi városi területek és régészeti lelőhelyek esetében;
4. **A leghatározottabban elítélve** a kulturális javak elleni számos szándékos támadást, és általában a "kulturális tisztogatási" politikák végrehajtását, amelyek célja a sokszínűség eltörlése, a felekezeti-szektoriális erőszak felszítása, valamint annak megakadályozása, hogy az érintett lakosság élhessen emberi jogaival, beleértve a kulturális jogokat is;
5. **Ismerve** a vonatkozó nemzetközi jogi eszközöket és az általánosan elfogadott elveket a kulturális örökség területén, valamint a Világörökségi Egyezmény¹ összefüggésében, és annak szükséges figyelembevételét is, hogy bármely rekonstrukcióra csak kivételes körülmények között kerülhet sor, az érintett javak Kiemelkedő Egyetemes Értékének védelme mellett és teljesítve a hitelesség (autenticitás) vizsgálatát és a sértetlenség (integritás) feltételeit;
6. **Elismerve** egyúttal az érintett közösségek jogos törekvését, hogy a konfliktusok, háborúk és katasztrófák traumáin túllépjenek városaik, valamint falvaik – és különösen az érintett kulturális örökségük – mielőbbi újjáépítésével, így megerősítve identitásukat, helyreállítva

---

¹ Az Egyezmény angol és francia változata a következő weboldalon érhető el:
[https://whc.unesco.org/en/convniontwxt/\(2018.08.8.\)](https://whc.unesco.org/en/convniontwxt/(2018.08.8.))

méltóságukat és megteremtve a fenntartható társadalmi és gazdasági fellendülés feltételeit;

7. **Tekintetbe véve** továbbá, hogy a fegyveres konfliktusok következtében elpusztult vagy megsérült kulturális örökségi javak helyreállítása egyedülálló lehetőségeket kínál, amelyek a jövőben a helyreállítás és a rekonstrukció új megközelítéseihez vezethetnek. Ezek az új megközelítések különösen a stabilizációs folyamatok összefüggésében jelenthetnek előnyt, a kölcsönös elismerés előmozdítására és a párbeszéd elősegítésére. Továbbá biztosíthatják a megbékélés alapjait a társadalom minden csoportja számára különösen azokon a területeken, amelyeket erős kulturális sokszínűség jellemez, és/vagy ahol jelentős számú menekült és/vagy országon belül áttelepített/áttelepült közösség él;
8. **Elemelve** a fegyveres konfliktusok és katasztrófák sújtotta országokban az örökség helyreállításával kapcsolatos közelmúltbeli tapasztalatokat, számos korábbi esettanulmányt, valamint a világ számtalan pontján a témában tartott megannyi találkozó és munkaértekezlet eredményeit s azok alapján felismerve, hogy a kulturális örökség milyen szorosan kapcsolódik a humanitárius, biztonsági és béketeremtési kérdésekhez, és hogy miért nem szabad azt elszigetelten, más, szélesebb körű társadalmi, gazdasági és környezeti kérdésektől függetlenül vizsgálni a konfliktus vagy katasztrófa utáni helyreállítási és rekonstrukciós rendelkezések és tervek összefüggésében;
9. **Figyelemmel** a Világörökségi Egyezmény 5. cikkére, amely felszólítja a Részes Államokat, hogy „fogadjanak el olyan általános politikát, amelynek célja, hogy a kulturális és természeti örökség funkciót töltsön be a közösség életében”, valamint a Fenntartható Fejlődés Szemléletének a Világörökségi Egyezmény Folyamataiba Történő Integrálásáról szóló 2015. évi iránymutatására², meggyőződéssel állítva, hogy minden generációnak joga van hozzájárulni az emberiség örökségéhez, valamint a jelen és a jövő generációk jólétéhez, többek között a természeti és történelmi változásokhoz és átalakulásokhoz való alkalmazkodás révén;
10. **Tudatában** lévén továbbá a fejlődő technológiák által kínált új lehetőségeknek, különösen a kulturális örökség tárgyi jellemzőinek nagyon nagy felbontású 3D-s digitális rögzítése és reprodukálása terén, valamint azoknak az etikai kihívásoknak, amelyek a lehetséges rekonstrukcióval kapcsolatban felmerülhetnek;
11. **Tekintetbe véve**, hogy a Részes Államok, a helyszínelők, a gyakorlati szakemberek és a közösségeknek nyújtott segítségadás keretében további iránymutatás megfogalmazására van szükség a rekonstrukcióval járó sokrétű kihívások kezelésével kapcsolatosan, kellő figyelmet fordítva a társadalmi és gazdasági összefüggésekre, az ingatlanokra vonatkozó rövid és hosszú távú igényekre és a Kiemelkedő Egyetemes Érték (KEÉ = OUV) fogalmára.

Ebből a célból és a konferencián elhangzottak alapján **a következő (nem teljes körűen megfogalmazott) alapelveket javasoljuk:**

TERMINOLÓGIA

Konfliktus és katasztrófa utáni helyzetekben a legfőbb cél a társadalom talpra állítása. Ennek célja a béke és a biztonság megszilárdítása, valamint az érintett közösség vagy társadalom gazdasági, fizikai, társadalmi, kulturális és környezeti erőforrásainak, rendszereinek és tevékenységeinek helyreállítása vagy javítása, összhangban a

---

² A dokumentum angol és francia nyelvű változata elérhető a honlapon: <https://whc.unesco.org/en/sustainabledevelopment/> (2018.08.8.).

fenntartható fejlődés és az „állítsd vissza jobban” elveivel. Ennek a folyamatnak lényeges összetevője egy hely örökségi jelentőségének visszaállítása, amely magában foglalhatja a rekonstrukciót is. A “rekonstrukció” kifejezés a világörökség viszonylatában azt a technikai folyamatot jelenti, mely során fegyveres konfliktust vagy katasztrófát követően a megsemmisült vagy súlyosan megrongálódott fizikai és infrastrukturális alkotóelemek helyreállításra kerülnek. E tekintetben fontos hangsúlyozni, hogy a tárgyi alkotóelemek ilyen rekonstrukciója során kellő figyelmet kell fordítani a hozzájuk kapcsolódó immateriális gyakorlatokra, hiedelmekre és hagyományos tudásra, amelyek elengedhetetlenek a kulturális értékek megőrzéséhez a helyi közösségekben.

ÉRTÉKEK

Örökségi helyszín helyreállítási és rekonstrukciós javaslatáról szóló döntés meghozatala előtt elengedhetetlen azoknak az értékeknek és az azokhoz kapcsolódó attribútumoknak a megértése, amelyek indokolták a Világörökségi Listára való felvételt. Ezzel egyidőben és ugyanolyan jelentőséggel bír, hogy megértsük – és a rekonstrukciós folyamatba integráljuk – a helyi közösségek által az örökségi javaknak tulajdonított értékeket is, ideértve a pusztításhoz kapcsolódó traumatikus eseményekből adódó új értékeket, a vonatkozó fizikai attribútumokkal, valamint a kapcsolódó immateriális kulturális gyakorlatokkal és hagyományos ismeretekkel együtt. A hitelesség értékelése során figyelembe kell venni a helyszíneknek az 1994-es Narai Dokumentum³ szerinti értékeit, egyaránt hangsúlyozva az anyagi és az egyéb szempontokat.

MEGŐRZÉSI ELV(EK)

A helyreállítással és a rekonstrukcióval kapcsolatos döntéseknél figyelembe kell venni a megőrzési elve(ke)t, amely(ek)nek célja a javak Kiemelkedő Egyetemes Értékének védelme. Az 1990-es éveket követően, a kultúrtájak fogalmának bevezetése és az 1994-es Narai Dokumentum a Hitelességről elfogadása óta, elméleti elmozdulás történt az immateriális dimenziók felé. Ezeknek a nem-anyagi dimenzióknak az érvényre juttatását fel kell erősíteni a meglévő konzerválási elv(ek)ben.

KÖZÖSSÉGEK

A helyreállítással és rekonstrukcióval kapcsolatos döntéseknek az emberközpontú megközelítést kell követniük, és teljes mértékben be kell vonniuk a helyi közösségeket, adott esetben az őshonos lakosokat, valamint más érintetteket. A helyreállítás és a rekonstrukció által válik lehetővé az emberek számára, hogy kapcsolódjanak örökségükhöz, identitásukhoz és történelmükhöz. Az örökség elemeinek rekonstrukciójakor figyelembe kell venni a társadalmi igazságosságot, a tulajdonjogokat, és jogalapú megközelítést kell alkalmazni, amely biztosítja a kulturális életben való teljes körű részvételt, a véleménynyilvánítás szabadságát és a kulturális örökséghez való hozzáférés lehetőségét minden egyén és csoport számára, adott esetben beleértve a menekülteket és az áttelepítetteket is. Így minden rekonstrukciós folyamat esetén szükséges meghatározni a kulturális jogokat és azok jogosultjait, és biztosítani kell számukra, hogy minden kulcsfontosságú döntéssel kapcsolatban előzetes információk alapján véleményt nyilvánítsanak, összhangban a Világörökségi Egyezmény végrehajtásáról szóló Működési Irányelvek⁴ és a Fenntartható Fejlődés Szempontjának a Világörökségi Egyezmény Folyamataiba Történő Integrálásáról szóló 2015. évi rendelkezésekkel.

IDŐ BIZTOSÍTÁSA MÉRLEGELÉSHEZ

Annak a szükségletnek az elismerése mellett, hogy az emberek a lehető leghamarabb visszatérhessenek, elegendő időt kell hagyni mérlegelésre mielőtt a döntések fokozatosan és összeadódva megszületnek. Figyelembe kell venni, hogy trauma után az értékek változhatnak, a teljes körben megvalósuló, részvételi konzultációs folyamat biztosítása kihívásokkal járhat, valamint, hogy konfliktus és katasztrófa utáni helyreállítás és

³ A Narai Dokumentum szerepel a Működési Irányelvekben- 4. sz. Melléklet:
<https://whc.unesco.org/en/guidelines/> (8.08.2018).

⁴ A dokumentum angol és francia nyelvű változata a következő weboldalon található:
<https://whc.unesco.org/en/guidelines/> (8.08.2018).

rekonstrukciókor az örökség és más társadalmi szükségletek közötti összefüggések igen összetettek lehetnek.

REZILIENCIA, KAPACITÁSOK ÉS FENNTARTHATÓSÁG

A reziliens képesség kiépítése alapvető fontosságú a pusztítás és a katasztrófák kezeléséhez. Az örökség fegyveres konfliktust vagy katasztrófát követő rekonstrukciójakor elengedhetetlen a meglévő strukturális és társadalmi sérülékenység csökkentése, a kulturális értékek lehető legnagyobb mértékű megőrzése mellett többek között (az elpusztultnál) jobbat létrehozó helyreállítással, és az életminőség javításával. A katasztrófakockázatkezelés és a megőrzési technikák terén hosszú távú kapacitásépítés feltétlenül szükséges, különösen is a kézművesek tekintetében, az örökségi helyszínek fenntartható jövőjének biztosítása érdekében.

EMLÉKEZÉS ÉS KIENGESZTELŐDÉS

Meg kell fontolni a pusztítás emlékké alakításának lehetőségét a közösségek és az érintett felek számára: ez történhet a helyszín értelmezésével vagy bemutatásával, bizonyos esetekben, a pusztítás kiválasztott maradványainak megőrzésével emlékezés, oktatás és turisztikai tájékoztatás céljából. A konfliktus utáni helyreállítás és rekonstrukció keretében kialakított ilyen helyeknek a lehető legnagyobb mértékben integrálniuk kell a pusztításhoz vezető traumatikus események egy közös narratíváját, amely tükrözi a társadalom minden részének véleményét, ezzel elősegítve a kölcsönös elismerést és a társadalmi kohéziót, valamint a megbékélés feltételeit.

DOKUMENTÁLÁS

A megfelelő dokumentáció és leltárkészítés (adatfelvétel), beleértve az építési módszerek dokumentálását is, kulcsfontosságú a kulturális örökség sikeres rekonstrukciójához, valamint annak biztosításához, hogy az megvédje a Kiemelkedő Egyetemes Értéket, és megfeleljen a hitelesség (autenticitás) vizsgálatának és az sértetlenség (integritás) feltételeinek. A dokumentáció és annak rendszeres frissítése, az új technológiák nyújtotta lehetőségek maximális kihasználásával, alapvető jellemzője (kell, hogy legyen) minden helyszínelésnek, hogy katasztrófa esetén, a trauma utáni beavatkozások alapjaként a feljegyzések rendelkezésre álljanak. A rekonstrukció során és azt követően is fontos a tevékenységek dokumentálása. Ennek a folyamatnak nem szabad csupán az épületek, helyszínek és gyűjtemények fizikai vonatkozásaira korlátozódnia, hanem az ezek és a kapcsolódó közösségek közötti társadalmi és gazdasági kapcsolatokat is szükséges rögzíteni.

Azokban az esetekben, amelyeknél nem áll rendelkezésre műszaki dokumentáció a helyreállítás irányításához, a helyszínhez kapcsolódó hagyományos tudás és - amennyiben releváns - közösségi emlékek is felhasználhatók. A jövő számára fontos a rekonstrukció során a döntéshozatali folyamat dokumentálása is.

IRÁNYÍTÁS

A kulturális örökség sikeres rekonstrukciójának kulcsa egy olyan erős irányítás létrehozása, amely lehetővé teszi a teljes körű részvételi folyamatot, amely az összefüggések átfogó elemzésén és egy világos operatív stratégián alapul, beleértve a nemzeti és nemzetközi szereplők koordinációjának módozatait, és amelyet hatékony nyilvános kommunikációs politika támogat. E folyamat során alapvető fontosságú, hogy a kulturális örökséggel kapcsolatos megfontolások, egyebek mellett, a megfelelő intézményközi koordinációs rendszerek révén beépüljenek más, a helyreállítási és rekonstrukciós folyamatokban részt vevő területek (úgy, mint lakhatás, infrastruktúra, gazdasági fejlődés, oktatás és kommunikáció) rendeleteibe és terveibe.

TERVEZÉS

Alapvetően fontos az örökség helyreállítására és rekonstrukciójára irányuló projekteket a tágabb várostervezési összefüggésekben kidolgozni, figyelembe véve mind a fizikai jellemzőket, mind pedig a kapcsolatok és felhasználási módok hálóját, amelyekhez ezek a projektek kapcsolódnak. Az örökség helyreállítására és rekonstrukciójára vonatkozó speciális tervek és projektek kidolgozásához számos tervezési eszköz áll rendelkezésre.

Városi környezetben különösen hasznos a Történelmi Városi Táj (HUL)⁵ megközelítés. A hatóságoknak használniuk kellene ezeket az eszközöket, hogy a helyi tulajdonosok számára útmutatást dolgozzanak ki olyan kérdésekben, mint az anyagok, tipológiák és színek használata, annak érdekében, hogy átfogó megközelítést határozzanak meg a kulturális örökség helyreállítására és rekonstrukciójára, ugyanakkor a folyamat során rugalmasságot is biztosítsanak. Az örökség rekonstrukció kidolgozásakor elsőbbséget kellene biztosítani a nyilvános szabadterek helyreállításának, mivel ezek kapcsán a közösségek érdekeltté tehetők városaik jövőjével kapcsolatos döntésekben. Az is fontos, hogy minden tervezési szabályozás teljeskörű figyelmet fordítson a tulajdonjogi és jogi-szabályozási kérdésekre.

OKTATÁS ÉS NÉPSZERŰSÍTÉS

A kulturális sokféleség és az örökség tisztelete, megbecsülése és ismerete az egyik legfőbb módja annak, hogy megelőzzük a kulturális örökség pusztítását, illetve, hogy elősegítsük annak konfliktus vagy katasztrófa utáni helyreállítását, nevezetesen minden szinten megvalósított oktatási programokkal és figyelemfelkeltő kezdeményezésekkel.

AZ ALÁBBI AJÁNLÁSOKAT FOGALMAZTUK MEG:

A Világörökség Bizottságnak

Dolgozzon ki a világörökségi helyszínek rekonstrukciójára és helyreállítására vonatkozó útmutatást, beleértve ezzel foglalkozó kézikönyve(ke)t, az esettanulmányoknak és a legjobb gyakorlatoknak a fent felsorolt elvek figyelembevételével történő további számbavételét.

A Világörökség Egyezmény Résztes Államainak

Használják a Történelmi Városi Táj (HUL) és az integrált kezelési megközelítések ajánlásait a katasztrófa utáni helyreállítás egészlátó (holisztikus) megközelítésének megvalósítása érdekében.

A Tanácsadó Testületeknek

Javasolt feladata: a karták, nyilatkozatok és ajánlások jelentős részének átnézésével és feldolgozásával a megőrzési doktrína rekonstrukciós vonatkozású alkalmazásának letisztázása, esettanulmányok további kidolgozása, valamint szükség esetén a Résztes Államoknak nyújtott konkrét tanácsadás.

Az UNESCO-nak, a Világbanknak és más, ENSZ-hez tartozó, valamint nemzetközi testületeknek

Erősítsék meg, hogy a kulturális és természeti örökség, beleértve a világörökséget is, fontos és szerves része a helyreállításnak és a fenntartható közösségek növekedésének a Fenntartható Fejlődés Agenda 2030 megvalósításában, és ennek megfelelően biztosítsák a szükséges nemzetközi koordinációs mechanizmusokat.

Varsó, 2018. május 8.

<https://whc.unesco.org/en/news/1826> (2022.06.12.)

Fordította: Fejérdy Tamás és Harlov-Csortán Melinda

---

⁵ Az UNESCO ajánlása a Történelmi Városi Tájról angol és francia nyelven elérhető a következő honlapon: <https://whc.unesco.org/en/hul> (2018.08.8.)

Helyreállítások helyreállítása

52. Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem Síkfőkút, 2022. június 23-28

Napjaink egyik legaktuálisabb kérdését vállalja megvitatni a 2022-es Román András Műemlékvédelmi Nyári Egyetem. Szinte hazamentünk, újra Noszvaj, ahol a síkfőkúti Nomád Hotel biztosította a már megismert családi otthont a rendezvénynek. Az 52. Nyári Egyetem ismét a megszokott teljességgel jelentkezett.

Ami új, illetve újítás volt, hogy a fiatalok nagyobb szerepet kaptak a programszervezésben. A téma meghatározása, felépítése Kovács Erzsébetnek volt köszönhető, Veöreös András és Nagy Gergely Domonkos a fiatalok hasonló blokkjának programját illesztette a meghirdetett témához.

Ha a huszadik századi épületeinkre megbecsülés hiányában nem fordul kellő figyelmesség, a korszak legértékesebb épületei vannak kitéve a legnagyobb veszélynek. Ugyanezek a hangok ennek az időszaknak a műemlékhelyreállításaival kapcsolatban is, legtöbbször ismeretek hiányában, ugyanazt a megalapozatlan véleményt hangoztatják. Ezért különösen aktuális kérdés, hogy hogyan viszonyuljunk egy helyreállítás során a korábbi, határozott korszakléletet is képviselő helyreállításhoz?

A nyitó csütörtöki napon a három előadás a téma felvezetését is szolgálta. A nap első előadója Mezős Tamás volt, aki nem csak elméleti, hanem gyakorlati tapasztalatára is alapozhatta előadását. A helyreállítás és ezzel kapcsolatban a rekonstrukcióval szemben megváltozott hozzáállásunk történeti előzményeit mutatta be. A kialakult haváriahelyzetek (a La Fenice színház leégése, vagy akár a Notre-Dame helyreállítási munkái közben keletkezett tűz pusztítása) utáni helyreállítások az eredeti állapot visszaépítését vállalták, a sok kortárs megoldási javaslatot elvetve. A szerkezeti károsodások is az érték védelmét szolgálják, az értékvédelem és az állékonyság nem választható el egymástól. A balácapusztai fa védőtető a belső terek térérzetének is a visszaidézését szolgálta. Szerkezeti okok miatt helytől független ipari jellegű érzéketlen tucat acél csarnoktető váltotta fel a faszervezetet, tönkretéve az eredeti példaszerű műemlékhelyreállítás minden gondolatát. A példa mutatja, hogy a megrendelő szerepvállalása meghatározó egy több évszázadon át fennálló érték esetében, beavatkozása korszakos történeti beavatkozásokat tehet semmissé. Kérdés, hogy Pannonhalma „építészeti modernizálása” felmentést adhat-e egyes meghatározó történelmi korszaknak az eltüntetésére, ami műemlékvédelmi szempontból komoly aggodalomra ad okot.

Fejérdy Tamás a mai aktuális kérdésekkel, fogalom tisztázással kezdte előadását. Valóban, még a szakembereknek ismert beavatkozók legtöbbje sincs tisztában azzal, hogy a helyreállítás, konzerválás, rekonstrukció, megújítás között mi az alapvető különbség!?

Kétségtelen, hogy a fizikai, az erkölcsi avulás megköveteli, hogy időszakonként újraértékeljük történeti értékeink helyzetét, állapotát. Ez azt is jelenti, hogy a beavatkozások a legkülönbözőbb korokban, a kornak megfelelő szemlélettel jelennek meg. Ezek a kiegészítések, a korabeli értelmezések, értékelések később a helyszínhez tartozó történeti folyamat részévé válnak, amelyek magukon hordozzák saját koruk szemléletét. Minden helyreállítás történeti korrá válik.

A romterület esetében a folyamatos romlás során az ún. áldozatisáv alkalmas az eredeti szerkezet, anyag megvédésére, megőrzésére. Ez az a hozzáépített réteg, amely saját romlásával teszi lehetővé az alatta lévő szerkezet fennmaradását. Ugyanakkor a romokkal kapcsolatban figyelemre méltó a Varsói Ajánlás. Eszerint a történeti rom és a kortárs rom meghatározás teszi lehetővé azt a megkülönböztetést, ami segít értelmezni a jelenleg elterjedőben lévő, terhet jelentő rekonstrukció iránti igényt, ami a legtöbb esetben nem egyeztethető össze a műemlékvédelem értékmentő és értékfeltáró szemléletével. A rekonstrukció másik alapkérdése, hol hagyjuk abba? Most már a legtöbb esetben a szakaszos továbbépítés jellemzi a rekonstrukciós törekvéseket, a további szakaszok egyre felszabadultabb, műemlékvédelemtől függetlenedő szemlélettel készülnek az eredeti hiteles érték rovására.

Alapelv: nem ártani és a beavatkozások visszafordíthatóságát biztosítani. Persze kérdés, hogy az alapkövetelmények sorrendisége hogyan befolyásolhatja az elveket: lásd: az állékonyság és a visszafordíthatóság kérdése. Tudomásul kell venni – és ezért felelősség a megközelítés kérdése -, hogy minden helyreállítás bizonyos mértékű értékvesztést jelent.

Kérdés a restaurálás restaurálása. Pannonhalma példája mutatja, hogy a beavatkozásnak nem csak a helyi érték szempontjából van jelentősége. Pannonhalma önmagában kiegyensúlyozottságot mutató új építészeti megközelítése pótolhatatlan értékeket tüntetett el a helyszínről, egyes korokat teljesen eltüntetve az épület történetiségéből. Ez a magatartás más helyszínek esetében sajnos egyre többször példává vált. Jelenleg Veszprémben vannak ehhez hasonló törekvések, Bélapátfalva megújulásakor a barokk korszakos építészeti világát fenyegeti veszély.

Dévényi Tamás az általánostól eltérő új szemléletű megközelítése a védett és a nem védett közötti határ elmosódására hívta fel a figyelmet, vagyis arra, hogy az értékvédelem a műemlékvédelem szemléletével nem csak a műemlékekre vonatkozik, hanem mindenre, amit értéknek lehet és kell tekinteni. Ugyanakkor az igények, a korok megváltozása, a fejlődés következtében jelentkező új igények meg kívánják tisztázni és értelmezni a felelősség, a kötelesség kérdéskörét is.

Kétségtelen, hogy a gépészet, a megváltozott funkcionális igények, az elektromosság soha nem volt funkciókat, rendszereket hozhat egy épületbe. A befektető és az építész közös felelőssége az érték és az új közötti harmónia, az értékvédelem melletti összhang megteremtése. Az értékek hiteles bemutatása és átültetése az újba különös figyelmet és tehetséget kíván. Az új funkció értelmezése, környezethez való alkalmassá tétele az értéktisztelet elsődlegessége mellett történhet. Ehhez fel kell ismerni az értéket, azt a teljes együttes rendszere szerint kell feltárni, és ennek elsődlegessége mellett kell az értelmezett új funkciót kezelni. Végső soron ma az a tulajdonos dönt a társadalmi és közösségi értéknek tekintendő műemlékről, aki a pillanatnyi tulajdonos, akinek a beavatkozása és értékmentő-vagy pusztító munkája örökre meghatározza épített örökségünk sorsát.

Sajtos Gábor a műemlék tartószerkezetek helyreállításáról, fenntarthatóságáról beszélt. A történeti szerkezetek közül a boltozatokkal, a kupolákkal és a lebegő lépcsőkkel kapcsolatos tévhiteket próbálta bemutatni és a szerkezetek állékonyságát, „működési rendjét” a tartószerkezettervező és kutató tapasztalatával bemutatni. Láthattuk a boltozatok, majd a kupolák repedéseit, az azokra születt szerkezetmegerősítési javaslatokat, amelyek legtöbbször vagy rossz irányba rendezték át a szerkezet eredeti erőjátékát, vagy pedig nem adtak megoldást a problémára. A legnagyobb ismeret a be nem avatkozáshoz szükséges, amikor látszólag szerkezeti károsodásra utaló nyomok tűnnek elő. Ilyenek a boltozatok bizonyos repedései, a kupolák vállánál és csúcsánál megjelenő hasonló jelenségek. Megtudtuk, hogy gömbkupola nem is létezik a csúcson és vállnál megjelenő repedés nélkül. Ezek egyrésze a szerkezet természetes erőjátékának a következménye. Ennek ismeretében gondolkodhatunk el, hogy egy opeion vagy egy lanterna milyen okosan oldotta meg a kérdéseket abban a korban, amikor a szerkezeti ismeretek nem azon a fokon álltak mint ma, viszont az akkori szakemberek tökéletesen ismerték az akkor használt anyag, szerkezet viselkedését, lehetőségét. Hasonló a helyzet a lebegő lépcsővel, aminek építéséhez és szerkezeti megerősítéséhez sem a szerkezet erőjátékának megfelelő beavatkozások történnek, ami a „megerősített” szerkezetek váratlannak tűnő károsodásai igazolnak. Nem befogott, hanem csuklósan rögzített szerkezetek, amelyek csavarónyomaték felvételére legyenek alkalmasak. Ebből is látszik, hogy a történeti szerkezetek ismerete elengedhetetlen a helyreállítás, a megújítás esetén. Ugyanakkor a szerkezettervezésre is hatással vannak a gazdasági, a klímaváltozási kérdések. Az építőipar a legnagyobb anyagfelhasználó, a környezetére a legkárosabb hatással lévő iparág. A történelem folyamán az egyre fokozottabban fellépő építési igény és a szerkezettervezés fejlődésének hatására épületeink tartószerkezete egyre kevesebb anyagot kíván. A soktéglá vastagságú lefedésekkel szemben a héjak néhány cm-es vastagsága mutatja a fejlődést. Ez azonban azzal jár együtt, hogy nem ismerjük a történeti szerkezetek, anyagok viselkedését – még az olyan anyagokét sem, mint a fa és a téglá. Az ezekből épült szerkezetekben nem ismerjük az anyagok viselkedését, azok tartalékait. Lásd csaposfa szerkezeteknél nem tudjuk pontosan meghatározni a csapok jelentőségét, ami különben tárcsahatást vált ki a sűrűgerendás szerkezetben.

Rácz Miklós a kutatás oldaláról foglalkozott a helyreállítás helyreállításának a kérdésével. A változtatás igénye teszi szükségessé a legtöbbször a megújítást. A hozzátétellel szemben követelmény, hogy az ne legyen a réginél alacsonyabb színvonalú. Érdekes kérdés az eredeti és a megelőző helyreállítások összeerodálódása. Ezt szükséges értékelni, a kutatónak új feladata a későbbi beavatkozások és az egységesség látszatában megjelenő rendszer értékelése a történeti folyamat egyes beavatkozásainak értékelésével egyetemben.

Ugyanerről a folytonosságról beszélt Veöreös András, aki a soproni városfal helyreállításáról tartott előadást. Itt az évszázadokon átívelő nagyszabású program a változó korok, korszakok ellenére azonos koncepció szerint történt. A program a környezet felemelkedésével járt, kezdetben ez a felértékelődés a lakosság összetételén is meglátszott. Később a lakásszám vált elsődlegessé a kedvezően megváltozott környezetben is, és a sok kislakás lakossága már nem azt a városszociológiai eredményt jelentette, amit a kedvezően indult program kiváltott. Vagyis a környezet értékelés, átértékelés nélkül az eredeti program még helyes folytatólagos megvalósulása mellett is hordozhat veszélyeket, ha nem sikerül – akár koronként- meghatározni a program környezeti hatását és azt a megfogalmazott célnak megfelelően szabályozni. A másik tanulság, hogy az egységes koncepció megőrzésének az volt az alapja, hogy az OMF finanszírozta a kutatást, a tervezést és a kivitelezést a várossal egyeztetve. Vagyis egy helyi országos jelentőségű program megkapta azt az országos figyelmet és szakmai támogatást, ami lehetővé tette a teljes városfal több évtizeden át húzódó helyreállítását - bemutatását. Kérdés az régi épületek kezelése. Elsődleges: ne hazudj, őrizd meg a régi épületek hitelességét. A régi s a régieskedő közötti minőségi különbség és a történeti folytonosság közötti értékkülönbség jelentőségére hívta fel a figyelmet.

Giora Solar a helyreállítás helyreállításakor a fogalmak kérdéskörének a tisztázására, az értelmezésre hívta fel a figyelmet. A helyreállítás helyreállításakor a konzerválást, a megőrzést, vagy a rekonstrukciót értjük-e? Emellett a szimbólumértéket is felvetette. A varsói főtér mint rekonstrukció lett világörökség, a mostari híd pedig – részben eredeti kövek felhasználásával – újra lett építve.

A helyreállítás helyreállításánál sem nélkülözhető kérdés a megelőző konzerválás, ami kezelés és az azzal összefüggő megőrzés kérdése. A Kezelési terv alapvető értékeink megőrzésekor. Ugyanígy tisztázandó az új anyagok, az új infrastruktúra kezelésének a lehetősége és a módja. A helyszín elválaszthatatlan környezetétől. A városfejlődés teljes környezeteket tehet tönkre. A település léptékváltása során történő beépítések visszafordíthatatlan káros következményekkel lehetnek a történeti környezetre. A civilek szerepvállalása e tekintetben megváltozott.

Colm Murray egy településtörténetileg is jelentős Kilkenny-i példán mutatta be egy történeti épület megújulását, helyreállítását és a városi környezethez való illesztést. A történeti kert helyreállítása egyértelmű elvi rekonstrukció, ugyanakkor az épület helyreállítása lehetővé tette a történeti városi szövet bemutatását is.

Krcho János a kassai Orbán-torony kutatását adta elő. A mai formájában több ütemben épült városképet is meghatározó építményt a korábbi művészettörténeti ismeretek azonos módon datálták. A jelenlegi kutatás arra volt példa, hogy a beidegződések, és a természetesnek vett ismeretek ellenére is szükséges a legalaposabb kutatói magatartás, teljesen új információk kerültek és kerülhetnek elő, ami egészen más korba helyezve az épület megvalósulását, a település építéstörténetét és településfejlődését is módosítja.

A Lánchíd felújítását Horváth Adrián tervező és Medgyesiné Buncsak Mária építésvezető mutatta be. A feladat sokszínűségét a különféle részletnek tűnő, de a teljes programban is meghatározóvá váló műszaki kérdések bemutatásán keresztül a feladat összetettsége vált megismerhetővé. Láthattuk, hogy a korábbi karbantartások elmaradása milyen káros következményekkel járt, az hogyan befolyásolta a teljes szerkezet működési elvét, és így ennek következtében teljes lehetséges élettartamát is.

Maksay Ádám és kollégái: Szathmári Edina, Tibád Gergely és Pákai Eszter együtt mutatták be a kolozsvári Szent Mihály templom kutatását és az azon alapuló helyreállítást. Csodálattal ismerhettük meg a műemlékvédelem klasszikus módszertanának megfelelő kutatás eredményeit és annak felhasználását az épület helyreállításakor. Az előkészítési munkák egyik legfontosabb része volt a pontos felmérés. A tetőszerkezet csomópontjainak megerősítésével az eredeti tetőanyag jelentős része megmaradhatott. A régészeti munkák során a korábbi épület járásintjét is sikerült meghatározni, amit a helyreállításakor be is mutattak.

Arnóth Ádám Pannonhalma helyreállításának értékelésével szemléltette a helyreállítások helyreállításának lehetőségét és a döntések felelősségét. Az önmagában elegáns mai hozzájárások által létrehozott minimalista belső a historizmus korszakának eltüntetésének árán került az épületbe. A helyreállítások tiszteletét, szemléletének változását és az épületek újrafelhasználását a Marcellus színházról a francia forradalmon és Viollet-le-Duc-ön át John Pawson fellépéséig követhettük nyomon.

Baracza Szabolcs a torbágyi templom főoltárának helyreállítását mutatta be. Az ICOMOS díjjal elismert restauráláskor feltárt színek és színfoltok segítségével teljesen új korabeli rendszert azonosított a művész. A lenyomatok és az analógiák, valamint a helyben felismert anomáliák értelmezésével sikerült az oltár eredeti barokk rendjét meghatározni és annak elemeit azonosítani, ami végül a helyreállítás menetét is alapvetően irányította.

A nyári egyetem hétfői és a keddi előadásai az ICOMOS ifjúsági programjához illesztve, a fiatalok bevonásával kapcsolódott az alapprogramhoz. A főtémához alkalmazkodó, de mégis lehatárolható blokkot alkotó programrész felvezetésekor az egyetemet külön köszöntötte Juhász Péter, a Heves megyei Kormányiroda Építészeti és Örökségvédelmi Főosztályának vezetője.

Karácsony Rita Gróf József belsőépítész-grafikus egyik épületének helyreállítását mutatta be a kutató szemével. A kevésbé ismert építész, a modern egyik kiválósága. Épületének megújítását elemezve az előadó pontosan kitért az eredeti és a ma alkalmazott megoldások közötti eltérésekre és azok kompozíciós jelentőségére. Pintér Bálint a Wagram kerámiagyár egyik szökőkútjának rekonstrukciójának lehetőségét mutatta be, miközben a Zsolnayt megelőző kerámiagyár történetébe is betekintést nyerhettünk.

Nagy Gergely Domonkos a Békásmegyeri pusztatemplom érdekes sorsát ismertette. Már Rómer Flóris is felfigyelt a helyszínre, a romokat dokumentálta. Később a megmaradt falazatok egy épület részévé váltak. A lehetőség adott az értőbb bemutatásra, de ahhoz megfelelő érzékenységgű építész, tulajdonos szükséges. Óbuda egyik legjelentősebb – ma kevésbé ismert - középkori értékét lehetne közkinccsé tenni.

A Kulturális Örökség Menedzserek Egyesülete (KÖME) egy nagyobb több országot összefogó európai közös programban képviseli Magyarországot. Pálóczi Réka és Kovács Máté Gergő mutatta be a százhalombattai Matrica múzeummal közös elképzelést, a római hajómásolat építésének a történetét, amelynek célja, hogy a RIPA kijelölt szakaszán végig hajózva felhívja a figyelmet a határvonal római értékeinek a védelmére.

Szathmári Edina külön is bemutatta a Szent Mihály templom kőfaragójeleinek kutatásával kapcsolatos munkáját. A művészettörténész a templom állványzatáról, a falkutatáskor megfigyelhető kőfaragó jelekből lenyűgöző értékes adatbázist alkotott, ami az építéstörténethez szolgált számos új fontos adalékkal.

Józsa Márton a ménfőcsanaki Unger kocsma történetével ismertette meg a hallgatóságot. Az épület a szikvízgyártás ipartörténetének is a részévé vált. A település fontos épülete helyreállításakor a kutatási eredmények nagyban segíthetnék a megújulást, addig azonban a településtörténet teljesebben ki egy fontos épülete értékeinek a megismerésével. Cselőtei Anna Remény a türjei Szent Anna kápolna Dorfmeister falképeinek a helyreállítását mutatta be. Kiss Tamás a 20. század első felének templomépítészetről tartott előadást. A konzervatív vonalat követő klérus és a modernizmus kettősségét, és ezek együttes létezésének eredményeiről, építészeti világról beszélt. Fogarasi Barbara a műemlékvédelem és környezetpszichológia kérdéseire helyezte a hangsúlyt, bemutatva kutatását. A műemlékvédelemnek egy teljesen új szegmense, amelynek eredményeit nem lehet figyelmen kívül hagyni olyan kérdések esetén, amikor a klasszikus tudományosságon túli, de szorosan kapcsolódó kérdések kerülnek előtérbe. Az érték, az identitás, a helyi kötődés, a személy és a környezet kapcsolatának a problémája,...stb. a műemlékvédelem társadalmasodásától elválaszthatatlan kérdések, amelyet kulturális örökségvédelmi programok egyre fontosabb részévé kell váljanak. Tóth Bence Péter a nagy hagyományokkal rendelkező, sok évtizede rendszeresen megszervezett Ybl-s Népi Építészeti felmértáborokat mutatta be. Az egész Kárpát-medencében megfordultak, a több mint három évtizedes program eredménye népi építészettünk egyik fontos dokumentumtárát hozta létre. Még ettől is fontosabb, hogy az itt megforduló fiatal egyetemisták mind megtanulták azt az érzékenységet, ami később építész pályafutásuk során is végigkísérte munkájukat. Pongrácz Balázs a győri Hild Szakközépiskola műemlékvédelmi képzését mutatta be, majd két hallgató, Sebestyén Bernadett és Török Leonetta Kiara mutatták be munkájukat.

A nyári Egyetem egyik rendszeresen visszatérő programja a hallgatók fóruma. Pintér-Kovács Katalin a Fiatalok Fórumán lelkesedve a nevelés alapvető fontosságára hívta fel a figyelmet. Az Örökségünk őrei, a Porta Speciosa, a Diákkonferenciák, a műemlékszaktechnikus képzés, a Világörökség ifjú kezekben programokat emelte ki a korábbi kezdeményezések közül, amelyeket szintén szükséges lenne tovább éltetni, vagy működésüket segíteni. Dagmar Gdovinová Tomášová a rozsnyói kálvária megmentését

mutatta, amely a településüket szerető emberek a kezdeményezésére kezdődhetett el. Lenka Bischof a csetneki Gyöngyösi István költő házának jelentőségére hívta fel a figyelmet, amely a templom környezetében egy faluképbe olvadó házként ma is áll. Adorján Ferencné a társadalmi együttműködés és a műemlékvédelem törvényszerű közvetlen kapcsolatáról beszélt, egyik sem létezhet a másik nélkül. Zagyai Fruzsina Réka a győri Hildből indult, ma az Ybl hallgatója. Szülőhelyének, Vizslás Szeplőtelen fogantatás templomának helyreállítási javaslatát mutatta be.

Simon Mária egyházmegyei főépítészként ismertette a helyreállítás-helyreállításának kérdését, kiemelve Hajnóczy Gyula szavait, aki szerint „az építészet a továbbépítés művészete”. Az emberi tényezőt emelte ki, ami mellett a szakrális környezet további különös nyomtatékat adhat.

A helyreállítások helyreállítását a Fiatalok „Kedvenc váram” program poszterelőadásai zárták, lehetőséget adva a helyreállítások értékelésére, illetve a megújulás szemléletének értékelésére. A témaválasztás nemcsak az Egyetem programjához kötődik, hanem igen hasznos meglátásokkal segítheti a szemléletformálást akkor, amikor a várak megújulásával kapcsolatban tapasztalható a legnagyobb mértékben a szakmai tanácsstalanság.

Veöreös András a soproni városfal helyreállítása kapcsán megjelenő színvonalas kortárs építészeti gondolatokat mutatta be. H. Kolláth Mária a vitányi várat értékelte, és kortünetként mutatva be, hogy régészeti feltárás még meg sem történt, de az elméleti rekonstrukció már elkészült. Nagy Gergely Domonkos Szendrő várrendszerét ismertette, ami településszintű programlehetőséget hordoz magában, egyben ugyanannyi problémát is magában hordozva. A Német vár, a Huszár vár, az Óvár, a Felső vár különös rendszert alkotott. Zagyai Fruzsina Réka a nógrádi vár (külső, belső) kutatásának szükségére hívta fel a figyelmet, hiszen az egyik első kővárunk. A helyreállítás kérdése kapcsán a helyreállítás lehetőségének a dimenzióját, vagyis a „megtölthető-e funkcióval” kérdést vetette fel. Nagy Eszter a győri várfal mai városi szerepét vetítette elénk. Dávid Eszter Óublót és lehetőségeire, kutatásának a fontosságára hívta fel a figyelmet, hangsúlyozva a hitelesség alapelveinek követését a helyreállítás során.

Ringer István értékelte és foglalta össze a bemutatókat Vár és társadalom a 21. században címet adva mondandójának. A várak kiépítését pszichológiai kényszernek tekintette, ahol a térrekonstrukció, a berendezés és a muzeológiai kérdéseket azonos szinten kell kezelni. A hitelesség kérdése, a turisztikai vonzerő megteremtésének helyi kényszere a legtöbbször ellentétbe kerül egymással, társadalmi és kulturális feszültséghez vezet, ami mögött politikai akarat is húzódik. Ezen a pályán a műemlékvédelem tudományos kérdései nem az első sorokban helyezkednek el.

A hagyományoknak megfelelő egeri városi tanulmányi kirándulás során a megújult minaret és a székesegyház bemutatására került sor. Az egynapos tanulmányi kiránduláson Bélapátfalvat, Krasznahorkát, Abaújszínát és Abaújszécsét látogattuk meg szakértő vezetőkkal.

Eger:

Bélapátfalva:

Krasznahorka:

Abaújszina:

Abaújcécse:

A hallottakat összegezve talán felerősödve hallhattuk, hogy a műemlékvédelem - ezen belül a helyreállítás kérdése - közös ügy, amihez valamilyen mértékben mindenki hozzájárul. Ezért minden résztvevőt segíteni szükséges szemléletének, értékeink iránti érzékenységének kialakulásában, fejlesztésében - a szükséges mérték, a harmónia megteremtése érdekében.

A 2022-es Román András Nyári Egyetem megszervezéséért köszönettel tartozunk Kovács Erzsébetnek, és Nagy Gergely Domonkosnak és Veöreös Andrásnak az Ifjúsági Tagozat csatlakozásáért. Idén is a TIT Bugát Pál Egyesülete Bodó Péter vezetésével segítette a technikai háttér biztosítását, a szervezést Szántó Juliannának köszönjük. A program az NKA és a Miniszterelnökség támogatásával volt megszervezhető.

(fotók: Nagy Gergely)

Nagy Gergely

Sváb népi építészeti felmérőtábor – Hidegkút 2022. július 4-8.

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület a műemlékvédelmi szakterületen szakképzéseket folytató felsőfokú intézmények, egyetemek bevonásával hirdette meg a Fiala Műemlékvédők Fóruma programot, melynek célja az építészeti, művészettörténeti, restaurátori, vagy egyéb, a műemlék-helyreállításokhoz kötődő területeken tanuló vagy tevékenykedő fiatal szakemberek egymással és a szakmában régebb óta dolgozó tapasztalt szakemberekkel való megismertetése. A fiatal építészek, építészhallgatók műemlékvédelembe való bevonásának fontos eszközei az egyetemeken által szervezett műemléki felmérések, melyek során számos hasznos tapasztalatot, ismereteket lehet szerezni. A műemléki felmérések, felmérőtáborok gyakran választanak helyszínnek egy-egy népi építészeti együttest, hiszen ezekben az épületekben fordulnak elő leggyakrabban hiteles formában történeti szerkezetek, intakt történeti építészeti megoldások.

A győri Széchenyi István Egyetem Építészettörténeti és Városépítési Tanszéke, mint a Fiala Műemlékvédők Fórumának egyik társkezdeményezője 2022 nyarán az Együtt Hidegkúttért Egyesülettel közösen a Balaton-felvidéki Hidegkút településen szervezett sváb népi építészeti felmérőtábor. Egyetemi oktatóként, lassan húsz éve műemlék-felügyeleti munkát ellátva az ember látja, tudja, hogy miért fontos az építészeti felmérés. Tudjuk, hogy ez az alapja a műemlék tudományos kutatásának, hiszen a felmérés és a felszerkesztés során láthatóvá válnak az építési anomáliák; ez az alapja a műemléki értékleltárnak, a műszaki állapotvizsgálatoknak és a felújítási terveknek; ez az alapja az engedélyezési eljárásnak és – nálunk boldogabb országokban – a karbantartási naplót, szervizkönyvet is az épület rajzi dokumentációja segítségével vezetik. Tudjuk, hogy a hagyományos, manuális módszerrel végzett építészeti felmérés során lehetőség nyílik az építészettörténeti ismeretek gyarapítására, a történeti épületszerkezetek megismerésére, az arányérzék és a szabadkézi rajzkészség fejlesztésére, a felmérési technikák elsajátítására.

Hisszük, hogy a régi épületekkel való foglalkozás, a műemléki értékek testközelből való megismerése szemléletformáló, hozzásegíti az embert (az építészhallgatót és a felmért objektum tulajdonosát) az értékek felismeréséhez és az értékőrző magatartás kialakulásához. Ilyen módon pedig a tevékenység hosszú távon hozzájárul a műemlékeink megőrzéséhez.

Álljon itt az egyik hallgató beszámolója, mit jelentett számukra a műemléki felmérés:

„Megpillantva az építészeti felmérőtábor hirdetését, még nem volt pontos elképzelésem arról, hogy valójában milyen jellegű élményeket és feladatokat rejt majd az 5-6 napos program lehetősége. Ennek ellenére, azonnal jelentkeztem, hiszen azzal tisztában voltam, hogy a megfelelő méréstechnika, a vizuális (át)látás és ábrázolás készsége illetve annak dokumentációja szerves része mind az építészetnek, mind a kivitelezésnek.

Bízom benne, hogy fejlődni fogok (bár akkor még nem tudtam, hogy pontosan miben), továbbá, titkon reménykedtem abban is, hogy „tábor” szóhoz kapcsolódó elképzeléseimre, vágyakozásaimra (sok-sok nevetés, éjszakába nyúló beszélgetések, hangulatos közös étkezések, „Balatonozás”) is nyílik lehetőség. Mindezek hiánytalanul megvalósultak, új barátságok köttetnek, emellett pedig olyan gondolkodásmóddal is gazdagabb lettem, melyre nem is számítottam - de erről majd később.

A tábor színhelyeként Hidegkút szolgált. A festői környezetben elterülő, Balaton-felvidéki zsákfalu már az érkezés pillanatában belopta magát a szívünkbe különleges bájával, építészettel. Közelebbi otthonunk egy csodálatos, öko-tematikájú kis vendégház, a „Bók-tanya” volt, amely minden igényünket maximálisan kielégítette.

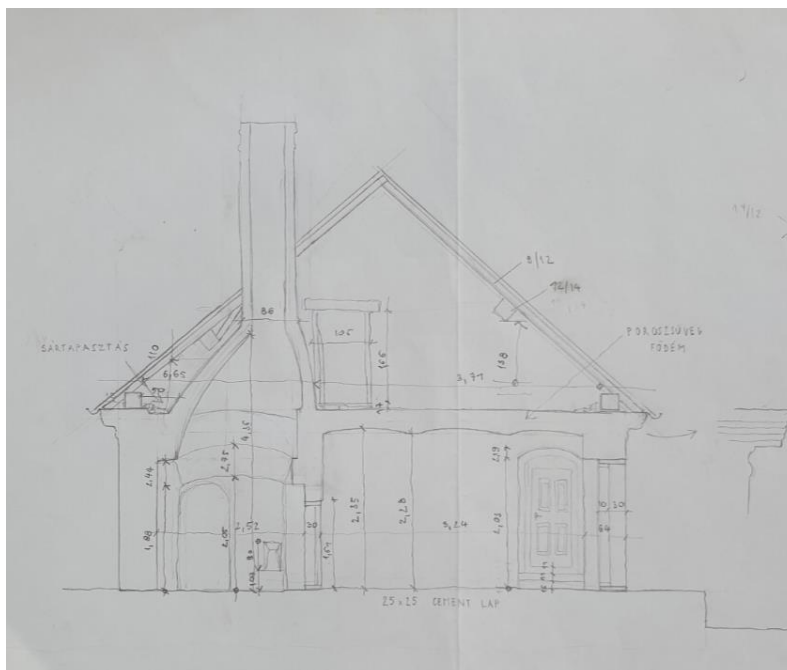
Vasárnap este érkezünk meg, a további 5 napra pedig 5 ház felmérése és dokumentálása került betervezésre. Nem kellett sokat várnunk hétfő reggelig, hogy megtudjuk, mit is jelent ez pontosan: a kiszemelt házakról és melléképületekről alap- és homlokzatrajz, valamint metszetábrázolások készítését, pontos mérésekkel kiegészítve. Ami első nap még nehézségeket okozott, az pénteken már gördülékenyen és villámgyorsan ment - egyre hatékonyabban készültek a rajzok és másodpercenként csipogtak a távolságmérők. Napról napra érzékeltetni lehetett a fejlődést. Óriási segítséget jelentett, hogy Veöreös András Tanár Úr minden pillanatban segítőkészen állt rendelkezésünkre, a tábor kis létszáma pedig lehetővé tette, hogy hosszabb, egyéni magyarázatot is kaphassunk egy-egy kérdés esetén - márpedig, olyan kérdést 5 ember 5 nap alatt sem tudott feltenni, mely megválaszolatlan maradt volna.

Nemcsak a tudásunk, szemléletünk is formálódott. Építészeti hagyatékunk értékéről, megőrzéséről teljesen megváltozott – pontosabban, kialakult – a látásmódom. Izgalmas beszélgetéseket, esetenként már-már "vitákat" folytattunk arról, hogy hol is húzódik az a néhol szubjektív határvonal, amely egy parasztház felújítását követően egyszerre felel meg korunk igényeinek, ám hitelesen őrzi a múlt szépségét és jellegét. Láttunk példás és kevésbé korhű módon felújított parasztházakat is, volt szerencsénk megtekinteni autentikus, átalakítás előtt álló épületet, teljesértékű lakóházként használatos otthont, valamint nyaralót és turisztikai célból átépített ingatlant is. Olyannyira izgalmasnak találtuk ezt a témát, hogy el is határoztuk, a megszerzett tudásunkat és elkészült dokumentumainkat TDK-dolgozattá formáljuk, melyben a modernitás és használhatóság, kontra korhű restauráció kompromisszumait keressük majd. Szeretnénk mintatervet készíteni a "tökéletes" felújításról, meginterjúvolni tulajdonosokat, kiigazodni az előnyök és hátrányok sorában, anyagi kontextusban is vizsgálódni. Sok és hosszadalmas munka vár mér ránk ezzel kapcsolatban, de a gerincét a tábor során lefektettük.

A programokat két témába vágó, érdekes előadás, erdei kirándulás, "Balatonozás", valamint feledhetetlen hangulatú reggelik, ebédek és vacsorák is színesítették. Szombaton sem szomorkodtunk, ugyanis a tábor vége egyúttal egy új, izgalmas projekt kezdetét is jelentette.

Köszönjük a lehetőséget a tanszéknek és Jordanits Anett helyi építésmérnöknek (Együtt Hidegkútért Egyesület), aki vendéglátónkként is funkcionált és minden kedves tulajdonosnak, akik megtiszteltek minket bizalmukkal és egy napra birtokba vehettük házaikat."

A tábor programja kiegészült a résztvevők és a helyiek számára meghirdetett előadásokkal: egyik nap a falukép megőrzésének fontosságáról tartottunk előadást, másik nap Holcsek Eszter kutató, korábban Veszprém megyei műemlék-felügyelő mutatta be egy barnagi ház kutatásának és helyreállításnak történetét. Megható élmény volt, amikor az előadás végén az egyik felmért ház tulajdonosa felállt és elmondta, hogy ma megértett valamit abból, hogy miért értékes egy régi épület és lemond a házának a tetőtér-beépítéséről, illetve a tető „csak néhány téglasorral” való megemeléséről. Ha csak ennyi eredménye van is a tábornak, már érdemes volt!

Hidegkúti parasztház metszete (Schlögler Dóra manuáléja)

Schlögler Dóra - Veöreös András

ÁLLAMI KITÜNTETÉSEK 2022. AUGUSZTUS 20-ÁN

Az államalapítás napja alkalmából 2022. augusztus 19-én, pénteken,
Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter adta át ünnepélyes keretek között
a köztársasági elnök által adományozott
Magyar Érdemrend középkeresztje Magyar Érdemrend tisztikeresztje és a Magyar Érdemrend
lovagkeresztje, Magyar Arany Érdemkereszt, Magyar Ezüst Érdemkereszt és Magyar Bronz
Érdemkereszt
kitüntetések

A miniszterelnök előterjesztésére
Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata
kitüntetésben részesült:

Káldi Gyula

Pro Architectura és Forster Gyula-díjas építész
a Teleki László Alapítvány kurátora

a magyarországi és a határainkon túli magyar épített örökség védelmének szentelt életműve,
értékteremtő építészeti tervezői tevékenysége elismeréseként.

Szívből gratulálunk a kitüntetéshez !

A Múltját őrző ház pályázat 2022. értékelése

Az ICOMOS Népi Építészeti Bizottsága negyedik alkalommal írta ki a „Múltját őrző ház” pályázatot. A pályázat kiírásának az volt a célja, hogy elősegítse a hiteles népi építészeti értékek továbbélését, továbbá széles körben ismerté tegyen olyan épülethelyreállításokat, ahol a jelenkori használat, a hasznosítás, és a népi építészeti értékek megőrzése kiemelkedő színvonalon valósult meg.

A 2022 februárjában meghirdetett pályázatra igen értékes pályázati anyagok érkeztek. A bírálóbizottság döntése szerint:

Első helyezést nyert

a **Szilvásvárad, Aradi vértanúk útja 25.** alatti rangos palócház helyreállítása. A településközpontban álló épület szinte romos, erősen átalakított állapotban került új tulajdonosához. Archív fotók és a szerencsésen előkerült 1975-ös felmérési rajzok alapján visszanyerte főhomlokzatának eredeti architektúráját. A mai kor igényeinek megfelelő építészeti kiegészítések finoman illeszkednek a ház visszaállított burkolataihoz, nyílászáróihoz, a földemekhez, szabadkéményhez. A ház előtti kiskert kovácsoltvas kerítése, a tornácmellvéd is eredeti formában született újjá.

Tulajdonos: Regős Anna
Tervező: Ivicsics Péter

Okleveles dicséretben részesültek

A **Gyergyóremete, 106.** számú ház tulajdonosa első látásra egy kockaházat vásárolt, az építésztervező javaslatára azonban a benne rejlő, az 1930-as évek jellegzetes Gyergyó-medencei házát sikerült visszaállítani. Az utcai ablakokat a faluban e korból megmaradt ablakok mintájára készítették, a tornácra nyíló helyiségek nyílászárói az utólagos befalazás során szerencsésen megmaradtak. Megtartották a sütőkemencét, s a bontások során előkerült a mégkorábbi ház 1814-es datált faanyagát, melyet a helyreállítás során láthatóvá tettek. A tetőtér alvótérre vált, a megvilágítása a ritkított homlokzati deszkákkal visszafogott, kortárs megoldás.

Tulajdonos: Csikány Tamás
Tervező: Köllő Miklós

A **Pomáz, Fáy András u. 25.** alatti sváb lakóház helyreállítása szintén Okleveles dicséretben részesült. A tető, a tetőfedés hiteles megújítását követően a faszervezetű, díszes tornác farestaurátori munkával kapta vissza eredeti formáját. A faoszlopok lábazati elemeit analógiák alapján készítették. Restaurátor felügyelte a nyílászárók felújítását is. Visszaállították a tornác téglaburkolatát, s az utólagos rámpa alól előkerültek az eredeti mészke előlépcső fokai is. A ház különös értéke a belső szoba díszítőfestésének festőrestaurátor által történt feltárása, majd egy kijelölt helyen, a konzerválást és a szakszerű kiegészítést követően e színes sablonos festés bemutatása került.

Tulajdonos: Máté Zsuzsanna
Tervező: Botka Ferenc
Faszobrász-restaurátor: Baracza Szabolcs
Festőrestaurátor: Gedeon Péter és Pétervári Liliróza
Épületszobrász: Csíkszentmihályi Gergely

Az első helyezést nyert ház tulajdonosa a 2022. szeptember 29-október 1-ig tartó Békési Népi Építészeti Tanácskozás összes programján meghívott vendégként vehet részt. A dicséretben részesült házak tulajdonosai a Tanácskozás első napjára kapnak meghívást, ahol átvehetik a dicséret oklevelét. A Tanácskozás keretében a három nyertes pályázat épületfotói a helyreállításuk méltatása során bemutatásra kerülnek.

Felhívás a 2023-as tagdíj rendezésére

Kedves Tagtársaink!

Az ICOMOS párizsi központi iroda kérésének megfelelően ezúton is szeretnénk Önöket emlékeztetni, hogy a jövő évi, 2023-as tagdíjakat idén ősszel kell rendezni,

a 2023. évi Tagdíjbefizetések határideje: 2022. október 31.

Csak befizetett tagdíj után készíteti el a párizsi központunk az egyéni és intézményi/jogi tagok részére a 2023-as Nemzetközi ICOMOS Tagsági Kártyákat, ezért javasoljuk hogy lehetőség szerint mielőbb, de legkésőbb a megadott határidőig rendezzék jövő évi tagdíjukat hogy kártyáikat mielőbb kézhez vehessék.

Tagdíjak összege

A 2022-es éves rendes közgyűlésen történt Alapszabály módosítás szerint (Alapszabály 4.8.6. pont) 2023. január 1-től tagdíjaink az alábbi összegekben lettek megállapítva:

• Intézményi/jogi tagok részére	90.000 Ft/év
• Egyéni tagok részére	20.000 Ft /év
• Egyéni tagok 30 éves korig* (junior kategória) *(a tagdíjbefizetésre vonatkozó évben betöltött 30-ik életév még junior kategória)	10.000 Ft /év (50%-os kedvezmény)
• Pártoló tagok részére	10.000 Ft/év

Befizetési határidő: A 2023-ra vonatkozó tagdíjak befizetésének határideje: **2022. október 31.**

A befizetéseket elsősorban

- **közvetlen banki átutalással** javasoljuk rendezni az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület **OTP Banknál vezetett 11705008-20498803 számú számlájára**,
de adott esetben továbbra is mód van
- sárga csekken történő befizetésre (**csak kérésre** postázzuk a csekket, kérjük ilyen irányú igényüket telefonon vagy írásban/e-mailen jelezzék Titkárságunknak!)

Mindkét esetben kérjük a **közlemény** rovatban feltüntetni a **tag/tagok nevét**, és hogy **2023-as tagdíj**.

A központi tagnyilvántartást is kezelő párizsi Gilles Nourissier központi adatbázisban szereplő, és tagsági kártyájuk kiállításához elengedhetetlen adatok naprakészen tartása miatt ezennel ismételten kérjük, és előre is köszönjük, hogy név, lakcím, e-mail-cím, telefonszám adataikban beállt változásokról haladéktalanul tájékoztassák a Titkárságot!

Együttműködésüket és figyelmességüket előre is köszönjük!

ICOMOS Titkárság

előjegyezhető programok:

150 éves a magyar műemlékvédelem

2022. szeptember 17-18.

„Minden művelt nemzet (...) nemcsak kegyelettel viseltetik, de fennállását is biztosítani igyekszik azon műemlékeknek, melyek dacolva a századok viharáival, egyenként művelődési történelmének egy-egy dicső lapját, ősei munkájának egy-egy századokra szóló jelét képezik” – 150 éve, 1872. április 7-én kelt rendeletével hozta létre a magyar királyi vallás- és közoktatási miniszter a magyar műemlékek védelmét szolgáló első saját állami intézményünket, a Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottságát.

A Kulturális Örökség Napjai idén a 150 éves intézményes magyar műemlékvédelem előtt tiszteleg.

A nemzet épített értékeinek megőrzésére irányuló korábbi törekvések 1872-ben országos szervezeti keretet kaptak, s ezzel elindult az a hatalmas munka, amely a hazánk történelmének, kultúrájának és művészetének pótolhatatlan örökségét képező épületek számbavételét, felmérését és megővését jelentette. Elődeink értékmentő munkásságát európai szintű tudományosság, rendkívüli szakmai felkészültség és rendíthetetlen haza-szeretet jellemezte.

Az évforduló kapcsán főként a különösen értékes és érdekes műemlék épületeink, együtteseink, történelmi kertjeink jelentkezését várjuk. Szívesen fogadjuk emellett a műemlékvédelem eredményei és jeles személyiségei előtt tisztelgő szakmai programokat, sétákat, valamint azon szakemberek részvételét, akik vállalják egy-egy jelentős műemlék történetének, helyreállításának bemutatását.

**Örömmel várjuk az Ön, az Önök csapatának csatlakozását, hogy ismét együtt ünnepe-
ljük kulturális örökségünket és a 150 éves magyar műemlékvédelmet!**

 <p>Kulturális Örökség Napjai 2022. szeptember 17-18.</p>	<p>A helyszínekről, rendezvényekről bővebben a</p> <p>http://oroksegnapok.gov.hu/ honlapon található információ</p>
---	--

Felhívjuk a kedves tagtársaink, kollégáink figyelmét, hogy az idei,

XXIII. Békési Népi Építészeti Tanácskozásunkat
"A túlélés történetei (vagy nyerek, vagy lebontom)"
címmel rendezzük meg **2022. szeptember 29.–október 1. között**
Békés Városi Kecskeméti Gábor Kulturális, Sport és Turisztikai Központban
(Békés, Jantyik Mátyás u. 21-25, 5630).

A részletes programot és a jelentkezés feltételeit a honlapunkon ([www. icomos.hu](http://www.icomos.hu)) tesszük közzé.
Minden kedves érdeklődőt szeretettel várunk tanácskozásunkon!

ICOMOS Népi Építészeti Szakbizottság

„Mócsényi Mihály” Kertművészeti- és Kerttörténeti Műhely - ESZTERHÁZA **A Kertművészet és a zene kapcsolata című konferencia**

Dátum: **2022. szeptember 29, 30, és október 1.** (csütörtök – péntek - szombat)
Helyszín: **Fertőd-Eszterháza, Esterházy-kastély kert, Marionett-színház és Orangerie**

Idén harmadik alkalommal kerül megrendezésre Eszterházában az a nemzetközi konferencia, amely a kertművészet különböző témaköreivel foglalkozik. Jelenleg a kertművészet és a zene kapcsolatát vizsgálja. Eszterházában, 2019. október 2-án ünnepélyes keretek között került sor Mócsényi Mihály *„Eszterháza korszakai”* című könyvének bemutatójára, amely a Mócsényi Mihály születésének 100. évfordulója alkalmából szervezett emlékévként egyik legfontosabb eseménye volt.

A Mócsényi-könyvbemutató méltó szellemi alapot jelentett ahhoz, hogy ott jelentsük be elhatározásunkat egy kertművészeti- történeti műhely életre hívására. Ennek keretében Eszterházában minden év októberében, a szellemi megalapítás dátumához kötve, nemzetközi és hazai kutatókkal, előadókkal, meghatározott tematikára épülő kertművészeti kérdéskörökkel foglalkozó konferenciákat szervezünk.

Mócsényi Mihály (1919-2017) munkásságának, és a tájépítészetre, kertművészetre gyakorolt óriási hatásának ezzel a kezdeménnyel állíthatunk méltó emléket.

Az első konferencia alkalmával, 2020-ban, elsősorban **Eszterháza múltjával, jelenével, hazai és nemzetközi jelentőségével** foglalkoztunk. A konferencia címe: *„Eszterháza kertművészete fehéren feketén”* volt, és célja az együttes kertművészeti örökségének kutatása, fejlesztése, tervezése a kezdetektől napjainkig.

Sajnos a vírus-helyzet miatt el kellett tekintenünk a külföldi előadók személyes részvételétől, de így is sikeresnek volt mondható a rendezvény és a tervezett időpontban, október 1-jén és 2-án megtartottuk. A kétnapos konferencia helyszíne a kastély Apollo terme volt, de tekintettel a különleges pandémiahelyzetre, sok előadó online csatlakozott a rendezvényhez.

A második alkalommal szélesítettük a témaköröket, lehetőséget adva elméleti, módszertani kérdések megvitatására is. A 2021-es konferencia **a barokk kertművészet** témaköreit járta körül, megnyitva a műhelyt a nemzetközi kutatók számára is. Számos, hazájában és szakterületén neves előadó vitatta meg a barokk kertművészet, a barokk kertörökség kérdéskörét.

A konferencia előadásait - mintegy sorozatként -, tudományos kötetben jelentettük meg. A konferenciához minden alkalommal művészeti eseményeket, kiállításokat, hangversenyeket szervezünk.

Harmadik – jelenlegi - konferenciánkat a **kertművészet és a zene** kapcsolatának feltárására szenteljük. A kertművészet története elválaszthatatlan attól a ténytől, hogy amióta az ember kertet épít, a kertben mulatja az időt, egyik legkedveltebb tevékenysége a zenélés, az éneklés és a táncolás.

A konferencián a kertművészet és a zeneművészet kiváló képviselőit, neves előadóművészeket szólítunk meg, hogy előadásukkal újabb és újabb kapukat nyissanak meg a hallgatóság számára e két, egymásra ösztönzően ható művészeti ág között ismereteinek átadása révén, amelynek összegzését ismét egy konferencia kiadványban szeretnénk megjelentetni a rendezvényt követően.

A tervezett szakmai előadások mellett kiállítások, művészeti események, valamint ingyenesen látogatható gyermek- és családi programok is megrendezésre kerülnek

Főszervező: a Magyar Kertörökség Alapítvány

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága, ahogy eddig is minden alkalommal, együttműködő partnere a rendezvénynek.

Jelentkezés és további részletek a regisztracio@magyarkertorokseg.hu e-mail címen érhetők el.

Szikra Éva

